

A szerző felvételeivel

Besenyő János

A nyugat-szaharai
spanyol népszámlálás
és az ENSZ

Szaharávi ezüstműves munkaközben (Layoune)

Mostanában ismét egyre többet lehet hallani a nyugat-szaharaiak önrendelkezési jogáról (amelyet a Marokkói Királyság következetesen megtagad), és a területen működő „sikertelen” ENSZ misszióról, a MINURSO-ról. Egyes emberjogi szervezetek szerint tarthatatlan az a gyarmatosított állapot (idegen állam katonái általi megszállás), amelybe a korábban Spanyol-Szaharaként ismert terület lakosai kerültek. A konfliktusban résztvevő felek mindegyike másképp értelmezi a Hágai Nemzetközi Bíróság és az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozatait, azonban abban egyöntetűen a vélekedésük, hogy a korábbi gyarmatosító, spanyolok által végrehajtott népszámlálás eredményeit veszik alapul, amikor a terület jövőjéről dönteni jogosultak szavazói névjegyzékének összeállításáról egyeztetnek. Mint védelmi igazgatási (önkormányzati szakos) hallgató igazi kihívásnak tekintetem a témát, hiszen a világon ez az utolsó „gyarmati függésben” még megmaradt terület (miután Kelet-Timor elnyerte önállóságát), amelynek a spanyolok kivonulását követően ugyan lehetősége lett volna független országgá válni, azonban a marokkói és mauritániai hadsereg bevonulása mindezt ellehetetlenítette. Jelenleg az sem kizárt, hogy az őslakosoknak csak évtizedek múlva lesz lehetőségük népszavazás keretei között dönteni a térség jövőjéről, ennek ellenére a Nyugat-Szaharában ENSZ védnökség alatt működő speciális közigazgatást, illetve a megszállt övezet komplikált jogi-politikai helyzetét rendkívül érdekes témának tartom, s ezért is igyekeztem a spanyol népszámlálással kapcsolatos információkat felkutatni és rendszerezni.

NYUGAT-SZAHARÁRÓL

A vitatott megítélésű sivatagos terület Észak-Afrikában, az Atlanti-óceán partján helyezkedik el. Északról Marokkó, keletről Algéria (42 kilométernyi közös határral), míg délkeletről és délről Mauritánia határolja. Kiterjedése 266000 négyzetkilométer. Mint a legtöbb afrikai ország esetében, a határok helyét itt is a gyarmatosító hatalmak jelölték ki, különféle szerződések ratifikálásával. Nyugat-Szahara esetében Spanyolország és Franciaország voltak a kolonizációs felek, amelyek 1900-ban, 1904-ben és 1912-ben kötötték meg területfelosztó egyezményeiket.

Nyugat-Szahara többnyire alacsony fekvésű, sík, homokos és erősen köves vidék, néhány hegygel a déli és az északkeleti részekben. E magaslatok csak ritkán érik el a 400 méteres magasságot. A terület legalacsonyabb pontja a tengerszint alatt 55 méterre fekvő Sebjet Tah, míg a legmagasabb egy névtelen 721 méteres orom.

Nyugat-Szahara három fő régióra osztható fel. Az északkeleti zóna az Atlasz láncolataitól a Zemmour hegyvonulatig tartó köves, sziklás sivatag (*hamadas*), ahol kisebb-nagyobb, többnyire vulkáni eredetű hegyláncolatok és egyedülálló halmok láthatók. Ezen övezet vízben rendkívül szegény, csupán néhány elszórta elhelyezkedő kút található.

A VILÁGON EZ AZ UTOLSÓ „GYARMATI FÜGGÉSBEN”

A másik elkülöníthető tájegységet a helyiek a folyók körzetének hívják, ugyanis ezen a területen haladnak keresztül az ország időszakos vízfolyamai. Északon a Draa, míg nyugaton a Jat folyó völgye határolja a régiót. E völgyekben elsősorban a rövid ideig tartó őszi esős időszak során gyülemlik fel a víz, ami a rendkívül magas hőmérséklet miatt azonban igen gyorsan elpárolog, így a folyók sohasem érik el az óceánt. A tájegység elnevezése: Saguiat el-Hamra, azaz a Vörös-folyó, a régió egyik időszakos vízforrásának nevéből ered.

Errefelé az élővilág már valamivel változatosabb, mint a hamadasnak nevezett sziklás helyeken. A „folyózónában” már több kisebb-nagyobb oázis is található, melyek mérete a néhány száz négyzetmétertől akár egy kisebb falu területének nagyságáig is terjedhet. A Szaharában élők közel 75%-a lakik az oázisokban, ahol többnyire pálmaféléket (datolya és doumpálma), zöldségeket és többfajta gabonafélét termelnek.¹

A harmadik zóna a Rio de Orónak nevezett rendkívül sík, homokdűnével tarkított vidék. Összetételénél fogva a talaj képtelen megfogni, illetve tárolni a vizet, mely többnyire az altalajban gyűlik össze, így kinyeréséhez rendkívül mély kutak ásására van szükség. A vidék nyomasztó egyhangúságát egyedül a

dakhlai félsziget (a néhai Villa Cisneros) és a La Guerra töri meg. Az itt található sivatag Nyugat-Szahara (1100 km) és Mauritánia (754 km) partvidékét foglalja magába. Igaz, errefelé sincs sok csapadék, azonban az óceán felől érkező páras levegő hatására többféle növény- és állatfajta is kedvező életfeltételeket talál magának, többek között itt telelnek át az Európából érkező vándormadarak is.

A partvidéken néhány kisebb település kivételével nem laknak emberek, az itteniek többsége halászattal és tevetartással foglalkozik. A nyári és kora őszi időszakban mintegy 160000 marokkói halász érkezik a térségbe, ők ideiglenes jelleggel a part menti vizeken dolgoznak.²

A Szahara éghajlata kontinentális jellegű, hideg, száraz telekkel, rendkívül meleg nyarakkal, a hőmérséklet sokszor árnyékban is meghaladja az 50 fokot. Az óceán közelsége miatt viszonylag nagy a páratartalom, ezért az idő gyakran páras és ködös. Az évi átlagszapadék alig éri el a 45 millimétert még az óceán partján fekvő Dakhlában is.

A Szahara teljes területén gondot okoz a szél, amely magával sodorja a finom homokszemcséket, s ez könnyen irritálhatja a

MÉG MEGMARADT TERÜLET.

bőrt, illetve szemgyulladását is okozhat. A helyiek éppen ezért állandóan kendővel takarják el a fejüket és az arcukat. A szelek közül a legkellemetlenebb az "irifi" nevű szélvihar, amely már csak az erejénél fogva is elviselhetetlenül felkavarja a homokot. Ezt az általában északkelet felől érkező szelet hívják az európaiak sirokkónak. A sirokkó rendkívül száraz, forró és homokkal terít be mindent, így a látási viszonyok jelentősen korlátozódnak, alig 1-2 méterre csökken le a belátható távolság.

A TÁRSADALOM

Azaharáviak társadalmi szerkezete hasonló a többi Szaharában élő nomád, illetve részlegesen letelepült népcsoportokéhoz. A közösség legalapvetőbb szervezete a család. A vérrokonai kapcsolatban lévő családok alkotják a törzset, amelynek vezetője kiemelt jogokkal bír a törzs életének megszervezésében és irányításában. A vezetői poszt (sejk) többnyire örökletes, apáról fiúra száll, míg a családok, illetve a törzsek tagjai származásuk, vagy foglalkozásuk szerint több osztályba sorolhatók. Az egyik osztályból átkerülni a másikba, ha ritkán is, de az egyéni tehetség alapján lehetséges. A különböző osztályokból származó férfi és nő közötti házasság szinte teljesen elképzelhetetlen.³

A mai napig fontos értéket képvisel a helyiek számára a teve, amelynek birtoklása egyfajta társadalmi értékmérőt jelent. Annak ellenére, hogy a nomád életmódot folytatók száma jelentősen lecsökkent, még mindig vannak olyan szaharáviak, akik több száz állatból álló csordával rendelkeznek. Egy teve ára megközelítőleg 10-12000 marokkói dirham (1000-1200 USD), és még napjainkban is előfordul, hogy a házassági szerződés megkötésekor a menyasszonyért kialakított "vételárat" tevében fizetik ki.⁴

A helyiek több mint húsz nagyobb törzset alkotnak, amelyek három főcsoportra oszthatók: az *Ouled Delim*, a *Reguibat* és a *Tekna* közösségekre. A törzsek tagjai nem mind arab származásúak, a területet megszálló arabok folyamatosan keveredtek a már korábban itt élő berberekkel. Sőt, a mai napig létezik néhány, viszonylag tiszta vérű berber csoport is, például a *Reguibat* törzsszövetség, melynek tagjai a területet korábban uralmuk alatt tartó Sanhaja berberekől származtatják magukat.

A tisztán arab törzsek közé tartoznak a makuilok (Beni Hassan törzs) leszármazottjai, valamint a 13. század során a mai Jemen területéről érkező közösségek, mint például az *Ouled Delim*, az *Ouled Arousien* és az *Ouled Bou Sba*. Az arab származású törzsek igen büszkéek gyökereikre és tiszta arab vérvonalukra.

Az alávetett, vagy adófizetésre kényszerített törzseket azonos néven (*znaga*) nevezték, és bár nem voltak rabszolgák, majdnem olyan szerepet töltöttek be, mint a helóták a spártai katonai államban. Az erősebb csoportok sokszor csupán gyakorlatozás ürügyén megtámadták és kirabolták az alárendelt törzseket, ezáltal fenntartva harckészültségüket, s gyakorolva a fegyverforgatást. A *znaga* szó egyébként a Sanhaja berberekétől ered, és az arabok előtti vezető berber réteget jelölte. A szó jelentése a 15-16. századra némileg átalakult, a spanyolok ezt a kifejezést használták a nem arab, berber származású nomádokra, akik nem vették át a *hasszanija* nyelvjárást, hanem megtartották saját anyanyelvüket.⁵

A lakosság jelentős része a muzulmán vallás szunnita ágazatához tartozik, de néhány síita és keresztény (többnyire katolikus) is található közöttük. A Marokkóban élő szaharáviak becsült népessége 262000 fő, de körülbelül 120000 menekült él az algériai táborokban (Tindouf), és további 30-40000 külföldön, egyéb országokban.⁶

A TERÜLET TÖRTÉNELME

A jegyzett történelem előtti időkben a Szahara klímája viszonylag elviselhető életkörülményeket biztosított az itt élő és többnyire legettetéses állattartással foglalkozó negroid és berber törzsek számára (i.e. 5000 és i.e. 2500 közötti időszak). Az akkori emberek civilizációjából csupán sziklarajzok és néhány szépen faragott, vésett szikla maradt. E rajzokon többnyire elefántokat, zsiráfokat, bivalyokat, rinocéroszt és negroid típusú embereket (Smara, Mehaires, Bir Lahlou stb.) ismerhetünk fel. A terület elsvatagosodása már az időszámítás előtti harmadik évezredben jelentősen megindult, s azzal párhuzamosan megkezdődött a negroid törzsek déli irányú vándorlása is, amely az időszámításunk szerinti első századig tartott. Ekkor a negroid bafur és szarakolé törzsek helyére a Sanhaja törzsszövetség (a lentuna, a gudula és a massufa berber törzsek) tagjai érkeztek, akik a korabeli egyiptomi hírforrások szerint „iberomauritanian” típusú, azaz fehér bőrű és világos hajú emberek voltak.

I. e. 1000 körül föníciai telepések gyarmatosították a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, ahonnan a Szenegálból érkező arany- és állományokat és a kereskedelmet ellenőrizték. A kereskedők az i.e. 3. századra eljutottak Cap Juby-ig, később pedig egészen a Guineai-öbölig. Ekkorra tehető a Római Birodalom afrikai térnyerése és a teve házasítása is.⁷

A Polisario Front

A Polisario Front (The Frente Para la Liberación de Saguia Al Hamra y Rio de Oro – Frente Polisario) 1973. április 29-én alakult meg a mauritániai Zouerate városában azzal a céllal, hogy kivívja Nyugat-Szahara függetlenítését a spanyol gyarmati uralom alól. A szervezet első katonai akciójára 1973 májusában került sor, amikor is a mozgalom fegyveresei megtámadtak egy spanyol helyőrséget. Az európai megszállók elleni kétéves harc legnagyobb győzelme a – kisszámú – lakosság támogatásának megnyerése volt.

1975-ben több tényező együttes hatása miatt Spanyolország a kivonulás mellett döntött, s tárgyalásokat kezdett a Nyugat-Szaharával szomszédos Marokkó és Mauritánia kormányaival, melyek egyaránt területi követelésekkel léptek fel. A Polisario tevékenységének jelentős lökést adott, hogy 1976 októberében a Hági Nemzetközi Bíróság elutasította Marokkó és Mauritánia területi igényeit, kimondva azzal, hogy Nyugat-Szaharának egységes és önálló állammá kell válnia. A döntés ellenére az 1975-ben bevonult szomszédos haderők nem hagyták el az egykori spanyol gyarmat területét. Mauritánia később hatalmas veszteségei és belpolitikai krízishelyzetet okozó katonai többletköltségei miatt lemondott annexiók követeléseiről, katonáinak kivonulása után azonban Marokkó Nyugat-Szahara egészét elfoglalta. A megszállók és a Polisario Front fegyveresei 15 évig harcoltak egymással. Az algériai és líbiai könnyűfegyverzettel ellátott gerillák sikeresen vették fel a küzdelmet a marokkói seregekkel szemben, nem csüggedő ellenállásukkal 1991-ben békekötésre kényszerítették a Nyugat-Szahara területén hatalmas védelmi torlaszrendszert kiépítő Rabatot.

A Polisario még 1976. február 27-én, a spanyol kivonulást követően kikiáltotta a Szaharávi Arab Demokratikus Köztársaságot, melynek távlati céljai, köztük az ország függetlenedése és nemzetközi elismerése, az önállóság szándékát megerősítő népszavazás lebonyolítása, valamint a demokratikus választások kiírása azonban a mai napig nem valósultak meg.

A TERÜLET KOLONIALIZÁLÁSA

Az európaiak először a Kanári-szigeteken jelentek meg (1309), melyet a Guanche lakosság ellenállása miatt csak 1401-re tudtak elfoglalni. Nem sokkal később, 1346-ban Jaime Ferrer elhajózott Boujdourig, azonban többé nem tért vissza a felfedező útvjáról. Az európaiak által elsőként létrehozott települést a portugálok alapították Ceutában (1415), majd onnan indulva később feltérképezték a környező területeket: 1433-1434-ben a Gil Eanes és Alfonso Goncalves Baldaya vezette expedíció a mai Nyugat-Szahara tengerparti vidékéig, Cap Bojadorig jutott. Nem sokkal később a partvidéket szisztematikusan beutazó portugálok létrehozták a térségben első kereskedelmi állomásukat D'Arguin szigetén (1445), Cap Blanctól kissé délre.⁸ 1727-ben a spanyolok és a marokkói szultán, Sidi Mohamed ben Abdallah aláírták Marrakeshben egy szerződést, melyben többek között a szaharai területek felosztásáról és a két állam befolyási zónáiról is megállapodtak. Itt szükséges megjegyezni, hogy egészen a 20. századig Marokkó nem egy nemzeti államként, hanem több, egymástól is független királyságként létezett. Az ország lakosságát adó törzsek felett sokszor az uralkodónak semmilyen hatalma nem volt, így azok saját törvényeik szerint élhettek. A marokkói vezetés (*makhzen*) irányítása alatt álló területet ekkor „*bilad el-makhzen*” néven nevezték. Ide tartoztak azok a városok és oázisok, ahol az uralkodó érdekeit állami hivatalnokok jelentették meg, ahol a szultán képviselőinek (*kaid*) társadalmi és politikai befolyásuk volt. Valójában a szultánnak csak arra volt elég a hatalma és a katonai ereje, hogy a fontosabb kereskedelmi állomásokat és

városokat állami kézben tartsa. Volt olyan időszak, amikor meggyengült a központi hatalom, ugyanakkor más törzsek, amelyek az adott helyzetben fontosnak tartották a marokkói uralkodóval fenntartott kapcsolatot, szövetségre (*bayaa*) léptek az uralkodóval, aki viszonzásul a közösség vezetőjét okirattal (*dahir*) saját képviselőjévé nevezte ki.⁹

„A spanyolok évekig szabotálták az ENSZ által elfogadott határozatokat”

A spanyolok, hogy érvényesítsék jogaikat a franciákkal és más európai államokkal szemben, megállapodtak a marokkói és mauritániai területeket birtokló franciákkal az addig vitatott határkérdésekben. A tárgyalások eredményeként 1900. június 27-én ratifikálták az első francia-spanyol határszerződést, melyet az 1904. október 3-án, illetve az 1912. november 27-én aláírt titkos megállapodások egészítettek ki. E szerződések deklarativan rögzítették a határvonalak teljes hosszát, amelyet Marokkó kivételével az akkori államok mindegyike elfogadott. A határok nyomvonalait aztán 1954-ben egy újabb szerződés keretén belül megerősítették.

A megállapodások ellenére a spanyolok csak 1936-ra tudták teljesen elfoglalni a nyugat-szaharai területeket, ahová helyőrségeket (Zug, Tichla stb.) telepítettek, míg az országot elnevezték Spanyol-Szaharának. Időközben – számos nemzetközi esemény hatására – változások következtek be a gyarmattartó

államok politikájában, s az 1955. április 19-én kezdődő Bandungi Konferencia követelése alapján mind több gyarmat kapott új státuszt, később pedig önrendelkezési jogot. A kolonizációs rendszer mielőbbi felszámolását és a gyarmatok önállóvá válását támogatta az ENSZ által elfogadott, a „gyarmati deklarációként” ismert 1514. számú határozat is. A dokumentum megszavazása a volt gyarmattartó államok részéről szintén komoly lökést adott a kolóniák felszámolásához, minek következtében tíz év alatt szinte teljesen átalakult Afrika politikai térképe. 1962-ben a Spanyol-Szaharát határoló három ország: Marokkó, Algéria és Mauritánia is függetlenné vált, 1965-ben pedig már 38 önálló állam létezett a kontinens területén. Részben ennek hatására, részben pedig a fokozódó diplomáciai nyomás miatt felmerült annak lehetősége, hogy a Spanyol-Szaharában élők is gyakorolhassák önrendelkezési jogukat. Bár a spanyolok évekig szabotálták az ENSZ által elfogadott határozatokat, a hetvenes évek kül- és belpolitikai nehézségei miatt a madridi kormányzat részlegesen önrendelkezési jogot adott a terület számára. Népszavazást írtak ki a függetlenség kérdésében, azt azonban sohasem hajtották végre.¹⁰ Nagyrészt azért nem, mert a spanyol-szaharai területekre a marokkói és mauritániai kormány is igényt tartott. A két észak-afrikai hatalom a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult, hogy a majdan felszabaduló gyarmatot országukhoz csatolhassák. Ugyan a bíróság döntése szerint a területen élők jogot kaptak az önálló állam létrehozására, azonban Marokkó és Mauritánia titokban megegyezett Spanyolországgal, és a Madridi Egyezmény keretében felosztották egymás között Nyugat-Szaharát (1975. november 14.).

De ne ugorjunk ennyire előre. A spanyolok 1961-ben hivatalosan tengerentúli tartományukká nyilvánították az említett térséget.¹¹ Még ugyanabban az évben az ENSZ létrehozta a Dekolonizációs Bizottságot, amely 1963. szeptemberétől rendszeresen napirendre tűzte a nyugat-szaharai kérdést. A testület 1964. október 16-án elfogadott határozatában, a nemzetközi közösség felszólította Spanyolországot: érvényesítse a saharai területeken az önrendelkezés jogát.

Marokkó az ENSZ szervezetei előtt azt az álláspontot képviselte, hogy „Nyugat-Szahara és a többi spanyol gyarmat nyerve el a legrövidebb időn belül függetlenségét, lehetővé téve az ezen a területeken lakó népeknek, hogy saját maguk gyakorolhassák a hatalmat, a gyarmatosítók jelenléte nélkül.”¹² Ezzel párhuzamosan Rabat az Afrikai Egység Szervezetében annak reményének adott hangot, hogy a saharaiak történelmi okok miatt a Marokkóhoz való csatlakozást választják.

Mauritánia ekkor még a független nyugat-szaharai állam létrehozását támogatta, így többször szembekerült a marokkói diplomácia képviselőivel. Ebben a feszült helyzetben a Dekolonizációs Bizottság állásfoglalása alapján az ENSZ Közgyűlés 1965. december 16-án a 2229.(XXI) számú határozatában felszólította Spanyolországot Nyugat-Szahara és Ifni gyarmati függőségének felszámolására.

A szerző egy nomád táborban tevecsikókat etet

A dokumentumot Spanyolország és Portugália nem fogadta el, így a szervezet egy évvel később megerősítette a saharávi nép önrendelkezési jogának követelményét, egyúttal előírta egy népszavazás kiírását az alábbiak szerint: „a közigazgatás a Spanyol-Szahara bennszülött lakosságának törekvéseivel összhangban, a marokkói és a mauritániai kormányokkal, valamint az összes érintett féllel egyeztetve, a lehető legrövidebb időn belül határozza meg az ENSZ felügyelete alatt tartandó népszavazás megszervezésének feltételeit, hogy a terület bennszülött lakossága szabadon gyakorolhassa önrendelkezési jogát.” (John Mercer, 1976. 201. oldal)

Válaszul a spanyol kormány összegyűjtött közel 800 sejket, akik 1966. március 21-én egy közös jegyzéket intéztek a világszervezethez, amelyben arról nyilatkoztak, hogy továbbra is a Spanyol Királyság része kívánnak maradni. A törzsek vezetői ugyanakkor határozottan tiltakoztak az ellen, hogy bármelyik szomszédos ország uralma alá kerüljenek.¹³

A helyi spanyol vezetés 1967. május 11-én rendeletet adott ki a Népi Gyűlés (Dzsemma) megalakításáról, melyben a tagok egy részét a hatóságok nevezték ki, míg másikat a lakosság választotta. Így próbálták a spanyol befolyást a területen fenntartani, a fejleményeket az ENSZ azonban nem támogatta, s 1967-1973 között még hat alkalommal ismételte meg korábbi határozatát a területen élők önrendelkezési jogáról és a népszavazás kiírásáról.

MINURSO

ENSZ-misszió a nyugat-szaharai választások megtartásáért

A marokkói kormányzat és a Polisario Front megegyezése után 1991 szeptemberében a Biztonsági Tanács határozatának köszönhetően jött létre a MINURSO ENSZ-misszió. Feladata elsősorban a tűzszünet ellenőrzése, továbbá a vitatott terület jövőjéről szóló választások kiírásának előkészítése és lebonyolításának koordinálása, az aknamentesítés és a bizalom kiépítése szembenálló felek között.

Az eddigiekben a misszió feladatai a következők voltak: csapatmozgások ellenőrzése, marokkói csapatkivonási ígérek betartatása, nyugat-szaharai politikusok szabadon bocsátásának elősegítése, a választásra jogosult személyek jegyzékbe vétele.

A választásokat ugyan a mai napig nem sikerült kiírni, de a katonák számos sikert elkönyvelhettek. A MINURSO megbízatását 1991 óta évről-évre meghosszabbítják, legutóbb 2008 áprilisában kapott újabb egy évre szóló mandátumot. 2007 év végén a misszió létszáma 242 fő volt: 48 fegyveres katona, 6 rendőr, 188 katonai megfigyelő.

A legnagyobb személyi hozzájárulást adó országok: Franciaország, Oroszország és Kína.

A szervezet 1972. december 14-i határozatára hivatkozva indokolták a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozásának jogosságát a Polisario által kiadott 1976. május 20-i memorandumban. A határozat megerősítette az ENSZ „különleges felelősségét” a népszavazás megszervezésében, illetve a szöveg négy alkalommal is használta a „Szahara lakosságának függetlenséghez való elidegeníthetetlen joga” kifejezést is. (Tony Hodges, 1983. 106. oldal)

A spanyol hatóságok arra hivatkozva, hogy a lakosság nagy részének nomád életmódja nehezíti a választások megszervezését, a szavazás kiírását ezért éveken keresztül halogatták. E fejlemény egyaránt kedvezett a marokkói és a mauritániai kormányzat számára, melyek a rendelkezésükre álló időt a Dzsemma tagjainak megnyerésére fordították.

1973. szeptember 21-én a spanyol kormány hivatalos formában garantálta a Dzsemma törvényhozói funkcióihoz nélkülözhetetlen alapvető jogkörök gyakorlását, egyúttal Franco tábornok, Spanyolország vezetője ígéretet tett arra is, hogy a nyugat-szaharaiak szabadon dönthetnek jövőjükéről, amikor maguk is úgy kívánják.

1974 júliusában Spanyolország új nyugat-szaharai alkotmányt jelentett be, melyben a Dzsemma hatásköreit jelentősen kibő-

vítették, majd alig másfél hónap elteltével deklarálták, hogy az évek óta halogatott népszavazást 1975 első felében kívánják lebonyolítani. A terv részeként hivatalosan is összeszámlálták a szavazásra jogosultakat, létszámuk akkor 73497 fő volt, bár valószínűleg a sivatagban élő nomádok egy részét nem tudták elérni, így azok a listára sem kerülhettek fel.¹⁴ E népszámlálással mindenképpen érdemes foglalkozni, ugyanis a Polisario, a marokkói kormány és az ENSZ különböző szervezetei a mai napig rendszeresen hivatkoznak az eredményeire.

Az összes törzs, amely akkor Spanyol-Szahara területén élt, belekerült az 1974-ben megtartott népszámlálásba. Az összeírást végzők a szaharavikát csoportokra osztották származásuk, földrajzi elhelyezkedésük, és a társadalomban betöltött szerepük alapján. A csoportokat a következők szerint nevezték: arab, tekna, chorfá, zuaias és znaga, vagy tribus costeras.

A törzseket az alábbiak szerint különböztették meg a népszámlálás alatt: egy adott betűvel jelöltek minden törzset, attól függően, hogy milyen számban képviseltették magukat a területén. A Reguibat volt a legnagyobb törzs (több mint 50%-a a nyilvántartásba vett szaharavik közül ide tartozott), melynek két, egymástól való különbözőségüket erősen kihangsúlyozó alcsoportja (Sarg és Sahel) különálló betűvel volt megjelölve.¹⁵

Végeredményül a hét legnagyobb törzset az "A" betűtől kezdődően a "G" betűig bezárólag jelölték meg:

- Reguibat Sarg (A)
- Reguibat Sahael (B)
- Izarguien (C)
- Ait Lahsen (D)
- Arosien (E)
- Oulad Delim (F)
- Oulad Tidrarin (G)

A megmaradt törzseket – amelyek száma több mint 103 volt – a területi (földrajzi) elhelyezkedésük alapján osztották csoportokba az alábbiak szerint:

- a) Azok a törzsek, amelyek eredetileg a Draa folyótól északra eső területeken éltek, de leszármazottjaik időközben a szaharai területekre vándoroltak. Ezeket a törzseket az „Északi Törzsek” (Tribus del Norte) néven a "H" betűvel jelezték. Ide tartoztak az alábbi törzsek: Yagout, Ait Musa Ould Ali, Ould bou Aita, Ait Ba Amran, Escarna és más kisebb törzsek (Tribus Varias).
- b) A zuaias és a chorfá eredetű törzsek az alábbiak voltak: Ahel Sejk Ma el Ajnin, Filala, Toubalt, Ahel Berical-la, Tendega és az Oulad Bou Sbaa törzsek.
- c) Az Atlanti-óceán partvidékén élő, többnyire az erősebb törzsek által adófizetésre kötelezett, halászatból és pásztorokodásból élő törzsek (Tribus costeras y del Sur), amelyek eredetileg a Szahara déli részéről (Mauritánia, Niger, stb.) származtak, úgy mint: Foicat, Imeraguen, Le Menasir, Mejjat, Idegob és más kisebb-nagyobb partvidéki törzsek.

Összegezve az "A" betűtől a "G" betűig tartó kódok az egyes törzseket jelölték, amelyeket a számlálók tovább osztottak altörzsekre és más családi szerveződésű csoportokra. A családi kötődésű közösségek megkapták a törzsük betűjét és mellé egy további kéttagú számjegyet, mindez persze azzal járt, hogy több kis létszámú csoportot is azonos nyilvántartási számon tartottak nyilván. (a H61 kódszámon tizenhét törzs osztozott)

A népszámlálás eredményei az "A" és a "G" betűvel jelzett törzseknél az alábbiak szerint alakultak:

A - Reguibat Sarg (4 altörzs és 26 csoport)	20.275
B - Reguibat Sahel (7 altörzs és 39 csoport)	18.239
C - Izarguien (2 altörzs és 10 csoport)	7.984
D - Ait Lahsen (3 altörzs és 13 csoport)	3.540
E - Arousien (2 altörzs és 9 csoport)	2.858
F - Oulad Delim (5 altörzs és 20 csoport)	5.382
G - Oulad Tidrarin (15 csoport)	4.842
Összesen:	63.120

A "H", az "I" és a "J" betűvel jelölt kategóriák további kéttagú számmal bővültek, de ezt csak az altörzsekre és nem a kisebb-nagyobb családi kötődésű csoportokra alkalmazták.

H - Északi törzsek (29 törzs)	3.373
I - Chorfa és zuaia (6 törzs)	4.631
J - Partementi törzsek (68 törzs)	2.361
Összesen:	10.363

1974-ben, amikor a spanyol hatóságok a népszámlálást végrehajtották, minden számukra elérhető személyt nyilvántartásba vettek. Az általuk hivatalosan nyilvántartottakból (73.497) azonban nem mindenki tartozott a szaharavik közé, így további három kategóriát különböztettek meg:

Spanyolok	20.156
Szövetségesek	548
Ideiglenesen a területen tartózkodók	857
Így a népszámlálás végső eredménye 1974-ben 95.058 fő volt.	

A spanyolokat "Z" betűvel jelölték és bár később szerepeltek az ENSZ által elfogadott listán, kizárólag úgy, mint szavazásra nem jogosultak. A „Szövetségesek” címszó alatt nyilvántartott kódja azt az államot jelezte, ahonnan származtak, így például: MAU (Mauritánia), ALG (Algéria), MAR (Marokkó), GUI (Guinea), MAL (Mali), SEN (Senegál). Habár a „Szövetségesek” szerepeltek az 1974-es összeírásban, az ENSZ által készített listára már nem kerültek fel. Ennek ellenére közülük többen is jelezték részvételi szándékukat a terület jövőjét eldöntendő szavazáson, ezért a tárgyaló felek egyetértettek abban, hogy amennyiben valamelyik törzsi vezető a saját törzséhez tartózként ismeri el bármelyiküket, az a személy jogot kap a voksoláson való részvételre. Persze ezt a döntést a marokkóiak először vitatták, de később miután biztosítékot kaptak arra vonatkozóan, hogy csak a spanyolok általi népszámlálásban résztvevőkről van szó és nem a leszármazottaikról, a kedélyek lenyugodtak.

A függetlenné válás folyamata Afrikában	
1847	Libéria
1910	Dél-afrikai Köztársaság
1922	Egyiptom
1951	Libia
1956	Marokkó, Szudán, Tunézia
1957	Ghána
1958	Guinea
1960	Benin (Dahomey), Burkina Faso, Csád, Elefántcsontpart, Gabon, Kamerun, Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire), Kongói Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Mauritánia, Niger, Nigéria, Senegál, Szomália, Togo,
1961	Sierra Leone
1962	Algéria, Burundi, Ruanda, Uganda
1963	Kenya
1964	Malawi, Tanzánia (Tanganyika 1961, Zanzibár 1963), Zambia
1965	Gambia,
1966	Botswana, Lesotho,
1968	Egyenlítői-Guinea, Mauritius, Szváföld
1973	Bissau-Guinea
1975	Angola, Comore-szigetek, Mozambik, Sao Tomé és Príncipe, Zöld-foki Köztársaság
1976	Seychelle-szigetek
1977	Djibouti
1980	Zimbabwe
1990	Namibia
1993	Eritrea

A harmadik csoport tagjait, vagyis az ideiglenesen Spanyol-Szahara területén tartózkodókat, mivel azok többsége szaharavi származású az ENSZ teljes szavazati joggal bíró személyeként vette nyilvántartásba. Persze ezt ismét komoly viták előzték meg a népszavazást előkészítő részlegben belül, a végső döntést végül is a MINURSO által létrehozott nyilvántartó iroda első vezetőjének, Gabriel Milievnek a tanácsára hozták meg.¹⁶

Az ideiglenesen letelepülteket a "K" betűs kóddal jelölték meg:

K – Ideiglenesen a területen tartózkodók (10 csoport)	857
---	-----

A népszámlálás lezárását követően, M. Fernando de Santiago y Diaz de Mendevil, aki 1973-74 között El-Aaiun kormányzója volt, összehívta a Dzsemmát az összeírással kapcsolatos teendők megvitatása céljából.

A törzsi tanács 139 tagja érkezett meg El-Aaiun városába, az alábbi összetételben:

Reguibat törzs	43 képviselő
Ouled Delim törzs	23 képviselő
Aroussiyine törzs	11 képviselő
Izerguiyine törzs	21 képviselő
Ouled Tidrarine törzs	13 képviselő

Ait Lahcene törzs	7 képviselő
Ahel Sejk Ma El-Ainin törzs	5 képviselő
Ait Moussa törzs	2 képviselő
Ahel Barik-Allah törzs	2 képviselő
Filala törzs	1 képviselő
Toubbalt törzs	1 képviselő
Tandha törzs	1 képviselő
Ouled Bou Sbaa törzs	1 képviselő
Ouled Bou Aita törzs	1 képviselő
Ait Ba Amrane törzs	1 képviselő
Skarna törzs	1 képviselő
Yagout törzs	1 képviselő
Lafoukai törzs	1 képviselő
Imraguen törzs	1 képviselő
Lemmaur törzs	1 képviselő
Mejjat törzs	1 képviselő

A tanács egyhangúlag támogatta a spanyol vezetést, egyúttal a terület jövőbeni sorsának rendezésével kapcsolatos terveit is maradéktalanul elfogadta.¹⁷ Ekkor a marokkói vezetés még abban reménykedett, hogy a népszavazás következményeként Nyugat-Szahara egyesül majd a királysággal, azonban a spanyol belpolitikai helyzet változása miatt nem számíthatott Madrid támogatására, így II. Hasszán király a Hágai Nemzetközi Bírósághoz adott be keresetet (szeptember 17.). Ennek fejében azt is vállalta, hogy nem fogja gátolni a nyugat-szaharai kérdést vizsgáló ENSZ-küldöttség munkáját.

1974. december 13-án az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, továbbá egy vizsgálóbizottság felállításáról és kiküldéséről Nyugat-Szaharába, illetve a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről. A küldöttség 1975. május 8. és június 9. között ellátogatott Nyugat-Szaharába, Madridba és a környező államok fővárosaiba.¹⁸

A vizsgálóbizottság, valamint a Hágai Nemzetközi Bíróság összegző jelentéseikben egyaránt az őslakosok önrendelkezése mellett foglalt állást. Habár a spanyol gyarmatosítók elhagyták a Nyugat-Szaharát, a marokkói és a mauritániai hadsereg egységei azonnal megtámadták az őslakosok által gyengén védett területet, s egymás között felosztották azt. Az eredeti cél, vagyis a népszavazás megtartása végképp meghiúsult, később azonban, amikor a szembenálló felek tűzszüneti megállapodást kötöttek és az ENSZ bekapcsolódott a terület sorsával kapcsolatos rendezésbe, ismét leporolták az aktákat. A spanyolok által végrehajtott népszámlálás adatait felhasználva a világszervezet tisztviselői is végrehajtottak egy kvázi lakossági összeírást, mely alapján valamikor talán sor kerülhet a terület sorsát eldönteni hivatott, évek óta húzódó szavazásra. ☀

**„A SPANYOL HATÓ-
SÁGOK ARRA HIVAT-
KOZVA, HOGY A LAKOS-
SÁG NAGY RÉSZÉNEK
NOMÁD ÉLETMÓDJA
NEHEZÍTI A VÁLASZTÁ-
SOK MEGSZERVEZÉSÉT,
A SZAVAZÁS KIÍRÁSÁT
ÉVEKEN KERESZTÜL
HALOGATTÁK.”**

Szaharáviak Mehaires tábor közelében

JEGYZETEK

- ¹ Jómagam 2003-2004-ben egy teljes évet töltöttem békefenntartóként Nyugat-Szaharában. Ebből hat hónapot a Polisario által felügyelt „Liberated zone” nevű területen, majd további felévet Layoune-ban a misszió parancsnokságán. Az ott töltött idő folyamán igyekeztem a legtöbbet megtudni a konfliktus okairól és az abban érdekelt felekről. Ebből a kutatómunkámból, a szembenálló felek katonáival készült interjúkból és a saját élményeimből készült el egy tanulmány, amelyben külön fejezetet szenteltem a gazdasági életnek, részletesebb írva az itt említettekről. (Besenyő János, 2007. 14. oldal)
- ² Mivel a marokkói partszakasz menti halállományt az elmúlt évtizedekben jelentősen lehalászták, a halászflootta lehúzódott a Tarfaya alatt található nyugat-szaharai vizekre, amelyek a világ egyik legjobb halászati területei. Azonban nem csak az állami halászflootta, de sok „magánzó” és egyre több külföldi halász (spanyol, francia, japán, stb.) tevékenykedik e vizeken, amely sokszor generál komoly konfliktusokat. (Mohammed Baddy, Sylvie Guenette, 1999. 21. oldal)
- ³ Magam is tapasztaltam, hogy az osztályok közötti átjárás szinte lehetetlen. Volt olyan saharávi ismerősöm, aki kereskedelemről viszonylag jó életszínvonalat biztosított a családjának, lassan a város egyik legtehetősebb kereskedőjévé vált. Ennek ellenére a helyi elit nem fogadta be a soraiba, csak akkor, amikor az egyik törzsi vezető kicsit csúnya unokahúgát elvette feleségül. Az „ifjú férj” elmondása szerint csupán az esküvő létezik, mint lehetőség az elitbe való bekerülésre, bár szerinte ez is elég ritka. (Besenyő János, 2007. 16. oldal)
- ⁴ Erről és a saharávi társadalmi szerkezetéről bővebben olvasható a következő tanulmányban. (Henri N. Le Houéron, 2000.)
- ⁵ Az „öslakos” berberék és a később érkező arabok között még évszázadokon keresztül tartott a harc a terület megszerzéséért. A legtöbb berber törzs keveredett a hódítókkal és új törzsszövetségeket (pl. a Tekna) hoztak létre, a tiszta berber törzsek egy része pedig alávetett viszonyba került. Persze nem csak ők, hanem a gyengébb arab származású törzsek is lesüllyedhettek a „znaga” státuszba. (Briggs L. C., 1960. 73. oldal)
- ⁶ Ez egy általam megbecsült létszám, ugyanis előfordult, hogy a Polisario vezetése nagyobb létszámot jelentett le, mint amennyien ténylegesen a táborokban tartózkodtak, így a plusz élelmiszert a fekete piacon értékesítették. A mauritániai járőrözéseink során sokszor láttam Bir Moghren és Zuerat városok üzleteiben is az ENSZ által segélyként adott élelmiszereket, amelyek Tindoufból származtak. Az eladók legtöbbször arra sem veszik a fáradságot, hogy átsomagolják a segélyként kapott élelmiszereket. Ezzel persze nem akarom vitatni annak tényét, hogy a táborokban élők szükségét szenvednek számos alapvető élelmiszerből. (Besenyő János, 2007. 128. oldal)
- ⁷ A terület történelméről egy elég jól összefoglaló leírás található a következő weboldalon: <http://www.oneworld.org/guides/sahara/history.html>
- ⁸ Először a portugálok vetették meg a lábukat a területen, őket követték a hollandok, majd pedig a Kanári-szigeteket megszálló spanyolok, akik rabszolgavadászokat szerveztek a nyugat-szaharai területeken,

A bandungi konferencia

Az el nem kötelezettek mozgalmát a második világháború utáni dekolonizációs folyamat és a hidegháború hívta életre, ugyanis azáltal, hogy a két szuperhatalom ideológiai szembenállása és a fegyverkezési hajszája kiteljesedett, az amerikai vezetésű Nyugat és a szovjet dominanciájú Kelet között vákuum keletkezett. Az 1950-es évekre a nagyhatalmak befolyási zónái közötti részt egy harmadik, „tömbön kívüli” erő kezdte megtölteni. A harmadik világ, ez az első és második világon kívüli tömörülés, amely a gazdaságilag, iparilag, technológiailag fejletlenebb, afrikai, ázsiai, latin-amerikai térségek államainak összefoglaló elnevezésévé kezdett válni. A fejlődők természetesen eredményesen akartak bekapcsolódni a világ kereskedelmi, gazdasági folyamataiba, ezért egy újfajta, „harmadik utas politizálást” fogalmaztak meg. Érdekeik hathatósabb és globálisabb képviselője érdekében a függetlenné vált volt gyarmati országok 1955. április 18. és 24. között az indonéziai Bandungban konferenciára gyűltek össze, hogy megalkossák a békés egymás mellett élés tíz alapelvét, mivel egyik szuperhatalom által uralt tömbbe sem kívántak belépni és inkább az el nem kötelezettséget vállalták. Bandung szellemének kiteljesedése 1961-ben következhetett be, amikor is először Kairóban (1961. június 5-12.), majd Belgrádban (1961. szeptember 1-6.) csúcserőkezesletet tartottak. A belgrádi csúcson India miniszterelnöke Dzsavaharlal Nehru, Ghána miniszterelnöke Kwame Nkrumah, Egyiptom elnöke Gamal Abdel Nasszer, Indonézia elnöke Ahmed Szukarno és Jugoszlávia elnöke Joszzip Broz Tito együttes javaslatára elfogadták a szervezet hivatalos kereteit, és létrehozták az el nem kötelezettek mozgalmát (NAM).

s kereskedelmi állomásokat hoztak létre, a területet azonban csak jóval később tudták tartósan megszállni. (Tony Hodges, 1983. 9. oldal)

- ⁹ Persze a szultán által kinevezett vezetők bizonyos okok miatt (az államhatalom gyengesége, a nagy távolság, stb.) nem voltak szoros kapcsolatban, illetve függőségi viszonyban a marokkóiakkal, sőt sokszor fosztogatták a marokkói karavánokat, illetve „védelmi pénzt” szedtek az átutazó kereskedőktől. (Tony Hodges, 1983. 26-27. oldal)
- ¹⁰ John Mercer, 1979. 203. oldal
- ¹¹ John Mercer, 1976. 181. oldal
- ¹² Tony Hodges, 1983. 88. oldal
- ¹³ Ekkor még úgy tűnt, hogy a helyiek megkapják a Madrid által ígért autonómiát, amely az adott helyzetben kielégítette volna a törzsi vezetőket és a spanyolok által támogatott Dzsemmát is. (John Mercer, Spanish Sahara, 1976. 235. oldal)
- ¹⁴ A nomád életmódot gyakorló, vándorló törzseket igen nehéz volt számba venni, ennek ellenére a spanyol hivatalnokok és helyi segítők meglepően sikeresen oldották meg a feladatot. Amikor az ENSZ az 1990-es évek elején ismét összeszámolta az őslakosokat, a spanyol adatokat használta fel. Az eredmények összehasonlítása után kiderült, hogy a volt gyarmattartók és az ENSZ alkalmazottak által készített számlálás között csak minimális eltérés mutatkozott. (Tony Hodges, 1983. 139-143. oldal)
- ¹⁵ A spanyol népszámlálásról részletesebb információk a MINURSO saját belső kiadványában találhatóak. (E. Cuevas, 1993.)
- ¹⁶ Az ENSZ által végrehajtott népszámlálásról a misszió honlapján található információkat, de magam is sok olyan személlyel beszéltem a kontingens kötelékéből, akik maguk is részt vettek ebben a munkában. (<http://www.minurso.unlb.org/milestones03.htm>)
- ¹⁷ (John Mercer, 1976. 237. oldal) Ugyanerről az eseményről írt a francia Robert Rezette, *The Western Sahara and the Frontiers of Morocco* című könyvében is (Nouvelles Editions Latines, Paris, 1975. 106-107. oldal)
- ¹⁸ A bizottság által elkészített jelentés szövege, teljes terjedelemben, hozzá férhető az ENSZ honlapján is. (Tony Hodges, 1983. 198. oldal)

FELHASZNÁLT IRODALOM

BESENYŐ JÁNOS

2007 Anyugat-szaharai kérdés és az ENSZ által vezetett békefenntartó misszió (MINURSO) tevékenysége (megjelent a Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány Műhelymunkák című sorozatában, 2007/11)

BRIGGS L. C.

1960 Tribes of the Sahara (Harvard)

E. CUEVAS

1993 Outline of the societal and traditional organization of the social groupings which make up the indigenous population of the territory known as the Sahara, organized by lineage (Layoune-MINURSO belső kiadvány)

HENRI N. LE HOUÉRON

2000 Pastoralism (előadás anyaga a Studies of the Interaction of Climate and Society tudományos tanácskozásról)

JOHN MERCER

1976 Spanish Sahara (London, George Allen & Unwin)

MOHAMMED BADDYR, SYLVIE GUENETTE

1999 The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997. (Fisheries Centre, University of British Columbia, Vancouver, BC, Canada)

ROBERT REZETTE

1975 The Western Sahara and the Frontiers of Morocco (Nouvelles Editions Latines, Paris)

TONY HODGES

1983 The Roots of a Desert War (Lawrance Hill & Company)

Nomádok itatják az állataikat (Kediac Leglac)